

V dňoch 23.–26. apríla 1993 sa na pôde Filozofickej fakulty Univerzity v Aix en Provence (Francúzsko) konal Prvý európsky kongres analytickej filozofie (ECAP). Kongres vznikol na podnet a pod záštitou Európskej spoločnosti analytickej filozofie (ESAP) založenej v r. 1990 vo Švajčiarsku. Vo svojom programovom vyhlásení má za cieľ znovuoživenie analytickej filozofie v kontinentálnej Európe po dlhej prestávke, datovanej rokmi II. svetovej vojny a exilom mnohých európskych filozofov v Severnej Amerike.

Kongres prebiehal paralelne v troch sekciách: 1. Etika, 2. Filozofia jazyka a 3. Filozofia mysle. Po úvodnom prejave prezidenta ESAP Francois Récanatiho odznelo niekoľko desiatok príspevkov takých významných predstaviteľov analytického myslenia v súčasnej filozofii, ako sú: R. Tuomela (Fínsko), G. Strawson (Veľká Británia), J. Levin (Spojené štáty), P. Simons (Rakúsko), P. Jacob (Francúzsko), W. Seager (Kanada), P. Livet (Francúzsko), H. Price (Austrália), E. Beljajev (Rusko)...

Keďže vzhľadom na množstvo a šírku príspevkov nie je možné vyjadriť sa ku všetkým, obmedzím sa len na tie, ktoré sú z môjho pohľadu najzaujímavejšie.

V sekcii Etika ma zaujal príspevok mladej švajčiarskej filozofky Christiny Tappoletovej *Pociťovať hodnoty*. Autorka vychádzala z kritiky tzv. konceptualistických teórií (tvrdení, podľa ktorých emócie nevyhnutne zahŕňajú kognitívny prvok, resp. vyžadujú hodnotové pojmy). Ch. Tappoletová odmieta uvedené chápanie emócií, ktoré v jej koncepcii nezahŕňajú nutne hodnotové pojmy. Na ilustráciu uvádza ne-konceptuálne uvedomovanie si farieb či hodnôt. Toto sa deje prostredníctvom našich emócií, ktorými skôr „pociťujeme hodnotené vlastnosti“. Emócie zároveň upriamujú našu pozornosť v takom zmysle, že podmieňujú výber nami prijímaných informácií ... I ja sa pripájam k úsiliu autorky zvýrazniť význam pojmu i fenoménu pociťovania, a to nielen so zreteľom na etické chápanie hodnôt, ale predovšetkým z dôvodu prehliadania či ignorovania pociťovania v súčasnej filozofickej produkcii. Mám na mysli najmä také problémy v rámci filozofie mysle, akými sú vzťah mysle a tela, problém fenomenálnej skúsenosti či „pseudoprotblém“ vedomia.

„Najlepšia filozofická metóda vo všeobecnosti nutne zahŕňa viac než len analýzu“, tvrdí vo svojom príspevku *Explicácia ako pravdivá metóda filozofie* Peter Simons (Rakúsko). Autor si osvojuje pojem „explicácie“ uvedený do filozofickej literatúry R. Carnapom, avšak sám tento pojem používa v širšom zmysle a „carnapovskú explicáciu“ chápe ako jeden z možných druhov explicácie. Ak jestvuje niečo také, tvrdí P. Simons, ako ultimatívny účel filozofie, tak jeho integratívum možno vymedziť nasledovne: je to „ustanovenie obecného obrazu všetkého, do čoho zapadajú časti špecializovaných obrazov a teórií a výsledkom čoho je koherentný, unifikovaný, deskriptívne adekvátny, konceptuálne čistý, explanačne uspokojivý a predikčne silný prístup.“ Podstatu tohto nesporne podnetného príspevku možno charakterizovať v stručnosti slovami autora: filozofia, ktorej doménou je oblasť konceptuálnych explicácií, musí presiahnuť pojmy, ktoré objasňuje, a prejsť k veciam samotným. Pre filozofov, ako i pre vedcov sa ultimatívnym overením explicácií stáva svet sám osebe...

Širokú diskusiu vyvolal aj príspevok autorky Martiny Nida-Rümelinovej (Nemec-ko) *Pseudonormálne videnie – prípad inverzie kvalít?* M. Rümelinová sa zamýšľa nad výsledkom špecifických empirických hypotéz o fyziologickom základe farebného videnia – nad faktom, že asi 0,16 % ľudí má fotopigmenty v dvoch druhoch receptorov na sietnici inverzné. Títo ľudia majú normálne farebné videnie, až na to, že červenú a zelenú farbu vidia obrátene. Podľa autorky u týchto jedincov dochádza k červeno-zelenej inverzii, avšak pri pomenovaní farieb alebo ich rozlišovaní sa ich správanie nelíši od ostatných ľudí. Z uvedeného vyplývajú podľa autorky problémy jednak pre tých, ktorí sa pridržiavajú názorov Wittgensteina, ale i pre zástancov funkcionalistických prístupov. V prvom prípade buď musí dôjsť k odmietnutiu základného empirického tvrdenia vedy o farebnom videní, alebo sa musí predpokladať, že táto veda sa nezaoberá vnímaním farieb v bežnom zmysle. Funkcionalisti sú postavení pred problém, v ktorom analyzá výrazu „x sa javí zelené osobe p“ je nezlučiteľná s vedeckým použitím týchto výrazov. Filozof odmietajúci konceptuálnu alebo empirickú možnosť inverzie kvalít (súčasná filozofia mysle je v súčasnosti podľa môjho názoru preplnená diskusiami o vlastnej existencii tzv. kvalít, t.j. spôsobe akým sa nám veci javia, napr. pohár mlieka je quale vizuálnej skúsenosti človeka alebo chuť mlieka je quale chuti...) môže predísť konfliktu s tézou inverzie kvalít len tak, že ponúkne funkcionálnu redefiníciu typu receptorov, ktoré by v uvedenej definícii vylučovali možnosť fotopigmentárnej inverzie. To by však, ako uvádza autorka, viedlo k neudržateľným záverom. Na základný kameň nedorozumení v rámci súčasnej filozofie mysle upozorňuje vo svojej stati *Dva prístupy k chápaniu vedomia* William Seager (Kanada). Autor kriticky prehodnocuje 1. kompozičný a 2. eliminativistický prístup pri snahe o objasnenie problému vedomia. Prvý prístup si kladie za cieľ vysvetlenie vedomia pojmami určitých kombinačných funkcií vlastností základných fyzikálnych komponentov mozgu a iných fyzikálnych systémov. Zástanca tzv. kombinačného prístupu zdôrazňuje komplexnosť týchto funkcií pri objasňovaní záhady vedomia. Kompozičný model, ako správne poznamenáva autor, nezachytáva, a teda ani nerieši vlastný problém vedomia.

Eliminativistický prístup ku skúmaniu vedomia ilustruje W. Seager na príklade koncepcie D. Dennetta a jeho problematizovania vedomej skúsenosti. Autor kritizuje Dennettovo odmietanie existencie problematických čŕt vedomej skúsenosti, kde sa skúsenosť stáva intencionálnym objektom našich vlastných i cudzích súdov. Dennettova stratégia sa mu javí ako súbor verifikacionistických argumentov analogických klasickým skeptickým argumentom. S kritikou Dennettovho prístupu k „vysvetleniu“ vedomia, v ktorom sa inteligibilným stáva eliminácia vedomej skúsenosti, možno len súhlasiť, avšak to, čo je nutné pre objasnenie vedomia vykonať, musí nevyhnutne presahovať aspekt negativistickej kritiky rôznych podôb súčasných -izmov a pokúsiť sa filozofickou reflexiou o poodhalenie nám každodenne takého prirodzeného a zároveň tajomného fenoménu vedomia.

Záverom možno len skonštatovať, že všetky príspevky, ktoré som si mala možnosť vypočúť, sa niesli v znamení hesla celého Kongresu: „Jasnosť, dôraz na explicitnú argumentáciu a podrobenie akéhokoľvek náhľadu kritickému zhodnoteniu a diskusii...“.

Kvalita odprenášaných príspevkov, bohatá diskusia, organizácia celého podujatia spolu s malebným prostredím provencálskeho mestečka dodali Prvému kongresu analytickej filozofie neopakovateľný ráz a stali sa tak zárukou spolupráce kontinentálnej a anglo-americkej analytickej filozofie.

Silvia Kocianová

O ŠTRUKTURALIZME AD REM

Bez nadsádzky možno povedať, že spoločenskovednou udalosťou číslo jedna na Slovensku v roku 1991 bola medzinárodná konferencia Československý štrukturalizmus a viedenský scientizmus, ktorá sa konala v Bratislave z iniciatívy FFUK a SAV v zmysle dobre premysleného projektu Doc. Dr. Jána Bakoša, DrSc. a PhDr. Petra Michaloviča.

Vydavateľstvo STIMUL vydal v roku 1992 zborník referátov z tejto konferencie pod tým istým názvom [1], ibaže vo výraze „československý“ sa raz pomlčka vyskytuje, inokedy nie, čo je absolútne výrečným svedectvom doby jeho vzniku.

Myšlienka rekapitulovať výsledky tej podoby štrukturalistického myslenia, ktorá sa zásluhou niekoľkých vedeckých osobností rozvíjala na našom území, sa ukázala ako mimoriadne príťažlivá. Revitalizovala už takmer difúznou štrukturalistickú energiu, prelínajúcu sa v tomto regióne do rozličných ideových a ideologických formácií „za“ i „proti“ už vyše polstoročia. Dvadsaťštyri autorov diskutuje v tomto zborníku o štrukturalizme na pozadí dvoch veľkých polemík nášho storočia, polemiky medzi antropologizmom a scientizmom a polemiky medzi modernou a postmodernou. Samozrejme, pri takejto šírke záberu ťažko možno očakávať, že sa diskusia napokon skoncentruje v nejakom dominantnom bode alebo že bude smerovať k akejsi plauzibilnej jednote. Zborník prezentuje skutočne pestrú mozaiku názorov a poznatkov rozličnej proveniencie a s rozličnou hĺbkou ponoru. Čitateľovi ponúka minimálne tri odlišné obrazy, ktoré sa pred ním vynárajú podľa toho, z akého zorného uhla k textu pristupuje; nazvala by som ich „obraz možností“, „obraz stavu“ a „obraz labyrintu“.

Dojem labyrintu posilňuje i to, že publikácia – úmyselne či neúmyselne – jednoducho nemá obsah ani žiadne členenie, takže je na čitateľovi, ako si bude svoje čítanie „štrukturovať“, čo si vyberie ako dominantné.

Ponúkam teda svoju rekonštrukciu obsahu zborníka pomocou spomínaných troch obrazov.

1. „Obraz možností“ sa dá čítať ako historický portrét českého a slovenského štrukturalizmu, ktorý sa rozvíjal vo filozofii, v literárnej vede a lingvistiky zásluhou takých osobností ako Jan Mukařovský, Mikuláš Bakoš, Igor Hrušovský, Roman Jakobson a iní. Viacerí autori textov v zborníku – napr. J. Bakoš, V. Bakoš, J. Števec, N. Krausová, V. Dubcová – sa sústredili na interpretáciu okolností vzniku a vývinu štrukturalistickej koncepcie v českej a slovenskej vede. Zhodujú sa väčšinou v názore, že toto úsilie filozofov a vedcov sa kryštalizovalo ako pokus posilniť vedecký charakter skúmania princípov ľudského poznania v zmysle jeho troch fundamen-